

Η μετάδοση της κρατικής γραμμής μέσω οθόνης

παρατηρήσεις για μια εικοσάχρονη σχέση

Σωτήριο έτος 2001. Μια από τις συνήθειες τότε «παν-χωρικές» συνελεύσεις διεξάγεται στον χώρο μας, το Στέκι στην Ιατρική στη Θεσσαλονίκη. Ξάφνου, εν μέσω συζήτησης, ένας απόκοσμος ήχος ακούγεται από τη μια μεριά της αίθουσας. Ένα τηλέφωνο χτυπάει μέσα στη συνέλευση! Σταματάει κάθε κουβέντα, όλα τα βλέμματα γυρνάνε προς την κατεύθυνση απ' όπου προέρχεται ο ήχος, ενώ πανικός καταλαμβάνει την αίθουσα ότι βρίσκεται ασφαλίτης στην ομήγυρη. Εκτός εάν... κάποιος είχε σπάσει το ταμπού... «γιατί ήταν απαραίτητο», «γιατί μας διευκόλυνε», «γιατί είχε στυλ», «γιατί...». Κάπως έτσι γινόταν μια μετάβαση από τα συνθήματα «κινητή τηλεφωνία, ακίνητη ζωή», «έγχρωμη TV, ασπρόμαυρη ζωή» κτλ, στην αναδυόμενη αγορά της κινητής τηλεφωνίας και στο γνωστό «'σπάστε' τα κινητά» που ακουγόταν πριν από μερικές συνελεύσεις. Η μετάβαση δεν ήταν αμελητέα και όπως σύντομα θα διαπιστώναμε οι πιο καχύποπτοι είχε ευρείες συνέπειες στις κοινωνικές μας σχέσεις. Αν βάλουμε στην εξίσωση και την ταυτόχρονη δημιουργία του Indymedia (σε Αθήνα και Θεσσαλονίκη), οι μπάτσκι μπορούσαν ακόμα και να διαβάσουν τι σκεφτόμαστε και ...'εκθέτουμε στη δημόσια σφαίρα', πώς μαλώνουμε, τι θέματα μας απασχολούν κτλ κτλ. Οι λιγοστοί επικεφαλής, διαβασμένοι ασφαλίτες παρέμειναν βέβαια στη φάση, αλλά τώρα πια ο κάθε πρωτοετής λίτς είχε την ευκαιρία να έχει πρόσβαση στα ενδότερα του «χώρου» αποφεύγοντας την επίπονη ανία της πολύωρης καθημερινής φυσικής παρακολούθησης. [1]

Ο «χώρος» βέβαια, μια μικρογραφία του κοινωνικού, απλώς ακολουθούσε το γενικό ρεύμα της εποχής. Το κινητό μάς «απελευθέρωνε» από το να φέρουμε πάνω μας τηλεκάρτες και

μας «διευκόλυνε» στην αναβολή και των προσωπικών μας ραντεβού μέσω τηλεφωνμάτων της τελευταίας στιγμής. Αντί για διευκόλυνση, στην πραγματικότητα ο χρόνος είχε γίνει κομματάκι πιο πειστικός για όλες μας. Πιο πολλά χωρούσαν μέσα στη μέρα· το κινητό, εξάλλου, είχε εξαρχής πάνω του ένα ρολόι! Μέσω του κινητού τηλεφώνου μπορούσαμε να συντονίσουμε τις δραστηριότητές μας πιο γρήγορα, πιο πιεσμένα, πιο εντατικά. Επίσης, τάχα το κινητό δούλευε για να ενημερώσουμε έγκαιρα «αν μας συνέβαινε κάτι». Αυτό το «αν μας συνέβαινε κάτι», οι λόγοι «ασφαλείας» δηλαδή, έγινε ο λόγος που λίγα χρόνια αργότερα το υπουργείο Παιδείας επέτρεψε στους μαθητές να κουβαλάνε κινητό στην τάξη. Παράλληλα, βέβαια, οι γονείς δεν ενημερώνονταν μόνο για το «έκτακτο» που σχεδόν ποτέ δεν συνέβαινε αλλά αυτή η συνθήκη συντέλεσε στο να ελέγχονται οι μαθήτριες και οι μαθητές 24/7. Πλάι σε αυτά, ο υπολογιστής και το κινητό προσέθεταν αναμφίβολα άλλο ένα στρώμα δυσκολίας στα ήδη υπάρχοντα για να επικοινωνεί κανείς με τον άλλον.

Το ταμπού του κινητού που έγινε

ταμπού της κριτικής της σύγχρονης επικοινωνίας

Κάπως έτσι, καθώς ο κόσμος κυβερνιόταν με «ευκολία, ασφάλεια, επικοινωνία», δηλαδή με θετικές έννοιες, το κινητό μπήκε μαζί με τα κλειδιά του σπιτιού και τα λεφτά στην τρίτη θέση των απαραίτητων αντικειμένων που πρέπει να έχουμε πάνω μας (άντε και η ταυτότητα ή τα χαρτιά, για τους πλέον επιμελείς ή αυτούς που δεν είχαν άλλη επιλογή). Ο κόσμος κυβερνιόταν με «ελευθερία», συνοδευόμενη βέβαια από την απαραίτητη κατανάλωση, και εμείς είχαμε «κερδίσει» εις βάρος μας πειστικότερο χρόνο, μεγαλύτερο έλεγχο και μια νεο-

γλώσσα στην οποία έπρεπε να εκπαιδευτούμε (το ποστ, το λάικ, η καρδούλα, εσχάτως τα πιο ράντικαλ μέσα: το angry reaction!). [2]

Όπως και κάθε άλλη «ελευθερία» που δόθηκε στο παρελθόν, έτσι κι αυτή περιφρουρήθηκε σαν ιερή αγελάδα: κανείς δεν μπορούσε να της ασκήσει κριτική γιατί θα εξοριζόταν ως «τεχνοφοβικός» (το αντίστοιχο δηλαδή του 'συνωμοσιολόγος', στα της τεχνολογίας). Όποιος έκανε κριτική στην τεχνολογία (η έκθεση στο λύκειο δεν πιάνεται), καθίστατο ύποπτος ότι ήθελε να μας γυρίσει στη Λίθινη Εποχή. Ωστόσο, στην περίοδο 2000-2010 ακόμα οι κριτικές, αν και φθίνουσες σταδιακά, ήταν υπαρκτές και σίγουρα ανεκτές γιατί εξάλλου και ο νοσταλγικός ρομαντισμός πάντα συσπείρωνε μια κρίσιμη μάζα ανθρώπων. Το κυριότερο όμως που συνέβη είναι ότι και οποιαδήποτε κριτική θεωρήθηκε πασέ, ξεπερασμένη ενώ η ολοταχεία της προόδου μας σφύριζε. Και αυτό συνέβη γιατί η όποια κριτική εστίασε συχνά στην απόρριψη του αντικειμένου-εμπορεύματος («το κινητό») και όχι σε αυτό που εκπροσωπούσε: την ελευθερία, την τεχνική διευκόλυνση, την ασφάλεια, την επικοινωνία και, περαιτέρω, αυτό που πρακτικά επέβαλε: τον έλεγχο, την παραγωγική συμπίεση του χρόνου, την διπλά και τριπλά διαμεσολαβημένη και ψεύτικη επικοινωνία.

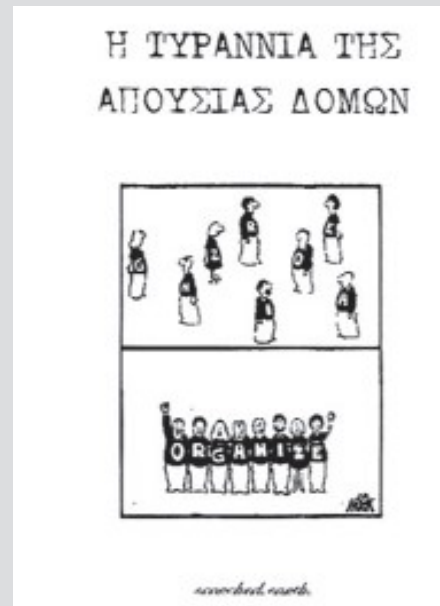
Σήμερα, από τη σκοπιά του κορωνοχτυπημένου πλανήτη, το θέμα μας δεν είναι βέβαια «η τεχνολογία», της οποίας κάνουμε κι εμείς εξάλλου πλέρια χρήση. Το θέμα μας είναι «πώς την πατήσαμε έτσι» πέρι, φέτος και του χρόνου (τολμούμε να προβλέψουμε) ώστε οι εντολές του κράτους να σκάσουν πάνω στα κεφάλια μας αδιαμαρτύρητα, να κλειστούμε μέσα με απαγορεύσεις κυκλοφορίας, εργασίας και κατανάλωσης και να μην καταλαβαίνουμε χριστό. Στο προηγούμενο τεύχος είπαμε ότι αυτό το πάθαμε με τρεις τρόπους βασικά: α) με την τουλάχιστον μη-κριτική διάθεση των περισσότερων έναντι των «ειδικών», γιατρών και άλλων, οι οποίοι ακούγονταν με την ιερότητα και προσήλωση που πριν από αιώνες το ανθρώπινο είδος άκουγε την Εκκλησία και τους σαμόνους, β) με την απόλυτη σύμπνοια όλου του πολιτικού συστήματος (δεξιάς και αριστεράς) που δεν άφησε καμία σπιθαμή του πολιτικού φάσματος (πλην ημών στην αυτονομία, θα μας επιτρέψετε) να μη φάει αμάσπητη την κορωνο-τρέλα σαν μαύρη πανούκλα που δικαιολογεί τις απαγορεύσεις και γ) με την απολύτως μη-κριτική στάση έναντι των οθονών (ΜΜΕ και social media) που, ενώ αποτέλεσαν το πεδίο απ' όπου εκκινούσαν οι εντολές, παράλληλα η πλειοψηφία τα έβλεπε σαν καλό πεδίο πολιτικής αντιπαράθεσης και πρόσφορο μέσο επικοινωνίας. Για αυτό το τρίτο είναι τούτο εδώ το κείμενο.

Η τυραννία του γεγονότος ενάντια στη συλλογική μνήμη και η τυραννία της απουσίας δομών

(η κρατική άποψη σπασμένη σε εκατομμύρια facebook σφάλια)

Στο τεύχος 19 αυτού του περιοδικού, μια εβδομάδα πριν σκάσει η κρατική εκστρατεία για τον Covid, δημοσιεύσαμε ένα κείμενο για τις καταλήψεις. Σε μια ενότητα εκείνου του κειμένου που είχε ονομαστεί «Πώς να γλιτώσουμε από το να βλέπουμε το Κράτος σαν 'Κούλη'» γράφαμε το εξής: «Δυστυχώς, για ένα μεγάλο μέρος των πολιτικών χώρων οι ατομικές συνειδήσεις τάζονται από το feed του facebook και των αριστερών «ενημερωτικών» μπλογκς ή ΜΜΕ, κανείς δεν θυμάται τι έκανε και έλεγε μόλις πέρυσι, όχι πριν από πέντε-δέκα χρόνια, πολλοί φαίνεται ότι δεν κουράζονται από το βίωμα ενός αέναου παρόντος που τους οδηγεί συνεχώς στο να πέφτουν από τα σύννεφα και όσα συμβαίνουν και στο πολύ πρόσφατο παρελθόν χωνεύονται και ξεχνιούνται με την ταχύτητα που προχωράει το σκρολ στην θόνη.» [3]

Σαν γνήσιοι μάντεις κακών που είμαστε (καλά, σιγά τη μαντεία!), όλα ετούτα που λέγαμε συνέχισαν να συμβαίνουν: ο Covid έριξε την συντριπτική πλειοψηφία από τα σύννεφα και το κράτος έγινε στα πλαίσια του αριστερού λόγου περισσότερο από ποτέ αντιληπτό σαν 'Κούλης' (ειδικά μετά τη Νέα Σμύρνη, όταν ο ΣΥΡΙΖΑ έριξε το σύνθημα). Το αέναο παρόν του σκρολ –και οι φιλτραρισμένες από την Κουμουνδούρου ειδήσεις του– συνέχισε να μας τυραννάει. Το κοινό των οθονών εκπαιδεύτηκε γοργά σε νέες λέξεις που δεν περιλάμβανε

Το 1970 η φεμινίστρια Jo Freeman έγραψε το κείμενο «Η Τυραννία της Απουσίας Δομών» [στα ελληνικά: *Αναρχισμός και Φεμινισμός*, εκδ. Ελευθερός Τύπος 1980 και *Η Τυραννία της Απουσίας Δομών*, εκδ. Scorched Earth 2003(,)]. Είναι σε κάθε περίπτωση ένα ενδιαφέρον κείμενο για τις αντιπαράθεσεις στο γυναικείο κίνημα τη δεκαετία του '60 και είναι επίσης ένα παλιό κείμενο που θίγει όμως μια επίκαιρη ιδέα: η έλλειψη ρητών πολιτικών δομών από ένα κίνημα δεν το καθιστά αυτόματα απελευθερωμένο από την πολιτική γραφειοκρατία-αντιθέτως, το κάνει να συναινεί και να αναπαράγει συνήθως τις ήδη υπάρχουσες εξουσιαστικές δομές. Το χάος, το αυθόρμητο και η υποτιθέμενη αντι-ιεραρχία του στρώνουν τον δρόμο για μια ακόμη βαθύτερη εμπλοκή στην κυρίαρχη κουλτούρα. Το άρρητο δεν σημαίνει απουσία δομών, αλλά σιωπηλή υιοθέτηση των υπάρχουσών προβληματικών δομών. Το κλίμα συκοφάντησης κάθε πολιτικής ενασχόλησης από τους μείνιστριμ και το κλίμα απαξίωσης της δημιουργίας ρητών πολιτικών δομών, σταθερών στο χρόνο συνιστούν από μόνα τους πολιτικό κλίμα.

[1] Φυσικά επειδή η παρακολούθηση είναι μια σημαντική τεχνολογία, πριν ακόμα υπάρξει ηλεκτρικό ρεύμα στον ανθρώπινο πολιτισμό, ποτέ δεν την παράτησαν οι υπηρεσίες ασφαλείας, ίσα-ίσα. Το κράτος δεν αντικαθιστά έτσι απλά τις πετυχημένες του μεθόδους, «χάρην ευκολίας» – αυτά είναι ιδέες για εμάς, τα άτομα.

[2] Το πλούσιο αγγλόφωνο κοινό του 151 μπορεί να καταφύγει για άλλα τέτοια παραδείγματα στο βιβλίο *The Rule of Freedom: Liberalism and the Modern City* (2003) του Patrick Joyce, ενός φουκωικού ιστορικού που λέει αντίστοιχα πράγματα με εμάς εδώ, για τους δρόμους των πόλεων, τους χάρτες, τον φωτισμό στους δρόμους, τις βιβλιοθήκες, την τροχία, ακόμα και το πως εισήχθησαν τα πολιτικά δικαιώματα στην Ινδία. Τι αντίστοιχα πράγματα λέει δηλαδή: Ότι ο καπιταλισμός κυβερνιέται, πλην της βίας, «διά της ελευθερίας», διά της φιλελεύθερης ιδεολογίας δηλαδή, εδώ και δύο αιώνες: για να μη νομίζετε ότι μόνο εμείς σκεφτόμαστε τέτοια πράγματα. Όπως κάθε καλός φουκωικός βέβαια, ο Joyce πάσχει τόσο στο επίπεδο της περιγραφής των «αντιστάσεων» στη φιλελεύθερη διακυβέρνηση όσο και στην ανάδειξη των πειθαρχικών πλευρών της φιλελεύθερης κυβερνησιμότητας, κατά την ταπεινή μας γνώμη. Μπορείτε ωστόσο να συνδυάσετε αυτό το διάβασμα με την ανάγνωση του 'Θεωρία της Αξίας, Ιδεολογία και «Φετιχισμός»' των Δ. Δημιούλη και Γ. Μηλιού από το τ. 66 (Ιανουάριος-Μάρτιος 1999) του περιοδικού *Θέσεις*. Το διαβάσαμε ετούτο για να σκεφτούμε περί των φετιχ στον καπιταλισμό και το πώς διάβασε ο Μαρξ το έργο των ανθρωπολόγων στις «πρωτόγονες κοινωνίες».

[3] Καταλήψεις, Εξάρχεια και Μετανάστες, 151 τ. 19 (Φεβρουάριος 2020).

το λεξιλόγιό του ως τότε και σε κανά δυο χρόνια πιθανόν θα ξεχάσει: ΜΕΘ, αναπνευστήρες, μινκ, κρούσματα, ιικό φορτίο και τα ρέστα. Οι φουκωκικές κριτικές περί πειθαρχίας και στατιστικής και γιατρών και ασθενειών πήγανε κουβά. Το Πολυτεχνείο γιορτάστηκε με όλη τη μεγαλοπρέπεία του από αυτούς που ζητούσαν πιο έντονη απαγόρευση κυκλοφορίας, διευκολύνοντας περισσότερο το σακάτεμα της νοσηρότητας και της λογικής μας. Και τα «σκατά» βαφτίστηκαν «λουκουμάδες»: η μάσκα έγινε «κοινωνική υπευθυνότητα», «ατομικός αυτοπροσδιορισμός», «φροντιστικότητα» ενώ ο θαυμαστός κόσμος του διαδικτύου έγινε «τόπος πολιτικής αντιπαράθεσης», «πλατφόρμα ελεύθερης επικοινωνίας», «πεδίο διασκέδασης», «τηλεργασίας» αλλά και «μόρφωσης». Όλοι κάνανε πως παρατηρούσαν τις διαφορές μεταξύ του «διά ζώσης» και του «ψηφιακού», βρίσκοντας τα συν και τα πλην, και άρα εξημερώνοντας αυτό που συνέβαινε. Οι ρουφιάνοι και οι τεχνοσακατεμένοι έβγαζαν τον σκασμό για τις πολιτικές συνδηλώσεις της πανδημίας, βρίζαν όσους θίγανε το πολιτικό επίδικο του Covid ως καπιταλιστικής κρίσης/φασιστικής πειθάρχησης και παριστάναν όλοι μαζί τους υπεύθυνους.

Και πώς θα μπορούσε βέβαια να γίνει αλλιώς; Ολόκληρες γενιές μέχρι να σκάσει ο Μάρτης του 2020 είχαν διαπαιδαγωγηθεί έτσι ώστε να φτύνουν τους αυτόνομους τρόπους πολιτικής οργάνωσης και να συναινούν στις τάχα νέες διεξόδους που μας έδιναν ευκαιρία να αξιοποιήσουμε τα καλοκάγαθα νέα μέσα επικοινωνίας. Το πολιτικό κενό βαφτιζόταν τεχνική διευκόλυνση. Η απουσία δομών αναπληρώνονταν από την ευκαιριακή συνέντευξη ανώνυμων ατόμων που δεν αντέχουν ο ένας τον άλλον. Όλοι (σχεδόν όλοι) τακτοποιήθηκαν στην ψυχολογία και τα μέτρα των αγοραφοβικών και των υποχόνδριων, δηλαδή αγκάλιασαν διαδεδομένες διαταραχές όχι για να τις επεξεργαστούν, αλλά για να τις υπερασπιστούν και να τις επιβάλουν σε όλους τους υπόλοιπους.

Η σμιλεμένη με τις δεκαετίες **υποτίμηση του κρατικού μηχανισμού** –και δη του ελληνικού κράτους (κωδικός: δεν υπάρχει κράτος)– αναδείκνυε μια εμπειρική μεθοδολογία με μνήμη χρυσόφαρου, αλλεργία μακρόχρονης δέσμευσης-στράτευσης και μια διεκυστήνδα αδιάκοπων ενθουσιασμών και απογοητεύσεων με φυσικές νικήτριες τις δεύτερες. Η υποτίμηση του ιστορικού ρόλου του κράτους και η πλήρης παραίτηση από την προσέγγιση της λειτουργίας των καπιταλιστικών σχέσεων ήταν τα δύο μεγάλα θεμέλια για να στομώσει κανείς την οποιαδήποτε κριτική στην εκστρατεία anti-Covid ως κομμάτι των διακρατικών ανταγωνισμών και στρατηγική εσωτερικής πειθάρχησης με βλέμμα στην οικονομία και τον διεθνή εμπορικό πόλεμο. Μακριά από αυτές τις ομολογουμένως ξενέρωτες προσπάθειες να χαθεί χρόνος από το πολύτιμο παρόν, ο καθένας και η καθεμιά έκαναν το σύνθημα: «αποκτούσαν άποψη» πατώντας κουμπάκια στο ίντερνετ, μονάχα που οι εκατομμύρια απόψεις ήταν τελικά η εξής μία (ανεξαρτήτως δεξιών ή αριστερών εκδοχών): παίζει πρόβλημα υγείας, καθίστε σπίτι, μείνετε ασφαλείς. Φυσικά, «υποτίμηση του κράτους» το λέμε για τους αφελείς, πάντα υπάρχουν και οι υποψιασμένοι που απλά υποστηρίζουν το κράτος τους.

Αυτή η υποτίμηση-υποστήριξη του κράτους **αγκαζέ με την πίστη ότι οι οθόνες ενισχύουν την επικοινωνία**, την ελευθερία, την ευκολία κτλ, μας είχε προικίσει εξάλλου μέσα στα χρόνια με περίσσιες παρεξηγήσεις, όπως την τάχα εγγενώς προοδευτική σχέση μεταξύ φέισμπουκ και «κινήματων»: τους αγανακτισμένους (2010-2012), την Αραβική Άνοιξη (2010-2014), εσχάτως την ελληνική εκδοχή του MeToo. [4]

Λίγοι ασχολούνταν βέβαια, στα πλαίσια της υποτίμησης-υποστήριξης του κράτους και της αναβάθμισης των οθονών σε «δεύτερη φύση», με την πολιτική συγκυρία των αντιπαράθεσεων περί fake news και των **οργανωμένων εκστρατειών προπαγάνδας** και διασποράς σύγχυσης εκ μέρους κομμάτων και κρατών. Ακόμα και να μην έχει διαβάσει κανείς τα μεγάλα έργα των ιθυνόντων ασφάλειας του ελληνικού κράτους, για τον ψυχολογικό πόλεμο και τη μάχη της προπαγάνδας επί Ψυχρού Πολέμου, θα μπορούσε ωστόσο να έχει ρίξει μια ματιά στο διακρατικό και διακομματικό τσουρομάδημα που εδώ και εκεί έχει ξεβραστεί τα τελευταία χρόνια: τις καταγγελίες των αριστερών για το πρακτόρικο υπόβαθρο της εκστρατείας κατά των fake news από πλευράς βρετανικής πρεσβείας, τις καταγγελίες των δεξιών για το πώς ο ΣΥΡΙΖΑ στρατολογεί ανθρώπους στο τούιτερ ρίχνοντας κανονικότατη κομματική γραμμούλα, ακόμα και τις καταγγελίες για το πώς οι νεοναζί χρησιμοποιούσαν το facebook και τα σχόλια σε ηλεκτρονικές εφημερίδες (ψιλά γράμματα!).

«Η πρώτη δικτύωσή μας έγινε στο Σύνταγμα, στους Αγανακτισμένους. Εκεί γνωστοί τουιτεράδες, που μιλούσαν μόνο διαδικτυακά, άρχισαν να γνωρίζονται μεταξύ τους. Εκεί έγινε και η πρώτη όσμωση τουιτεράδων με τον ΣΥΡΙΖΑ, ο οποίος πολύ έξυπνα έβαλε τη νεολαία του και στρατολόγησε κόσμο. [...] Τα πράγματα σοβάρεψαν και το κόμμα αποφάσισε να οργανώσει καλύτερα τους υποστηρικτές του στο Twitter. Ήθελε να τους μετατρέψει από μονάδες σε μία οργανωμένη ομάδα με οργανωμένη δράση. Κεντρικό ρόλο σε αυτή την κατεύθυνση έπαιξαν ηγετικά στελέχη του ΣΥΡΙΖΑ, κάποια από τα οποία αργότερα ασχολήθηκαν με το θέμα των τηλεοπτικών αδειών και το χαρτοφυλάκιο του υπουργείου Ψηφιακής Πολιτικής, Τηλεπικοινωνιών και Ενημέρωσης. [...] Είχαμε έναν συντονιστή... ήταν μέλος του κόμματος και ξέραμε το όνομά του. Τα πρωινά έστελνε ένα μείλ στην κοινή λίστα με όλα τα τρολ, περίπου 100 άτομα, στην οποία ήμουν και εγώ. Εκεί μας προωθούσε τα non-paper, όπου μας έλεγε ποια θέματα έπρεπε να 'παίξουμε' στο Twitter και με ποια χάρσαγκ.» [5]

Εν συντομία, με τέτοιες προϋποθέσεις και εντατική εκπαίδευση μέσα στη δεκαετία του 2010, το κράτος εδώ και ένα χρόνο μας έδινε μόνο ίντερνετ και μπόλικο το αξιοποιούσαν σαν μάννα εξ ουρανού. Το κράτος αναλάμβανε την πλήρη διαχείριση της κοινωνικής ζωής μέχρι μάλιστα και τη διοχέτευση της πολιτικής αντιπαράθεσης στον ψηφιακό κόσμο, ελέγχοντας τα όρια της αντιπαράθεσης. Με τέτοιες «ευκολίες», η ατζέντα ήταν κατάλληλα συμμαζεμένη εξαρχής και η εθνική ομόνοια εξασφαλισμένη. «Έγραφε» κανείς, ασκώντας το δικαίωμα στη γνώμη του, και «μιλούσε» τη γνώμη των αφεντικών του.

Λίγο κοινωνικό-πολιτικό πλαίσιο για την εποχή

Υπονοήσαμε μέχρι τώρα ότι οι «ελευθερίες» που μας δίνονται αναίμακτα θα πρέπει να μας κάνουν καχύποπτες. Όπως κάθε τι σε αυτή τη ζωή, οι πολιτικές απόψεις δεν διαμορφώνονται διαμέσου του σκρολ και της ελεγχόμενης ειδησιογραφίας· εκεί μονάχα παραλαμβάνονται. Εκτός αν πιστεύουμε ότι τα κέρδη των κρατών σε επίπεδο προπαγάνδας έμειναν σε κάποιο συρτάρι του Γκέμπελς και έκτοτε δεν χρησιμοποιήθηκαν ξανά παρά μόνο για κάνουμε ντεμέκ συζητήσεις για την τέχνη της Λένι Ρίφενσταλ. Υπονοήσαμε επίσης ότι αν καλλιεργείται ένα πνεύμα τεχνολατρίας και, ταυτόχρονα, υποτίμησης του κράτους, δεν είναι μακριά το επίπεδο του τεχνοσακατέματος και της πλήρους αφοσίωσης σε αυτό το κράτος.

Το βρίσκουμε ευτυχή συγκυρία για το κείμενο αυτό ότι σήμερα λέγοντας «κλικ» εννοεί κανείς το πάτημα του «ποντικιού» στον

υπολογιστή ή μιας οθόνης σε ένα smartphone, ωστόσο *ΚΛΙΚ* λεγόταν και το περιοδικό που έβγαζε ο Πέτρος Κωστόπουλος στα 90ς, ο «πατέρας» του λάιφσταιλ στην Ελλάδα, φίλος του υπουργού του ΠΑΣΟΚ Κώστα Λαλιώτη και στέλεχος κάποτε της Γενικής Γραμματείας Νέας Γενιάς με εξειδίκευση στα θέματα εικαστικών παρεμβάσεων [sic] στη μητρόπολη. [6] Το *ΚΛΙΚ* αυτό βέβαια, με παράτιλο «η συνάντηση του πολιτικού λόγου με το ύφος ζωής», δηλαδή το λάιφσταιλ, αναφερόταν στο φωτογραφικό κλικ και υπονοούσε ότι είχε έρθει η ώρα να διαχυθεί το άλλο δημοκρατικό δικαίωμα μας: ο καθείς να φωτογραφίζεται και να αυτοθαυμάζεται, όπως ακριβώς το κάνουν οι σταρ. Την ώρα βέβαια που ακόμα ένας αριστερός διέδιδε τους τρόπους που θα μιλείται έκτοτε το ατομικιστικό λάιφσταιλ, οι Έλληνες απομυζούσαν τον τεράστιο όγκο εργασίας που κατέθεταν σχεδόν τζάμπα εκατοντάδες खिलाδες “παράνομοι” μετανάστες, ντυμένοι βέβαια εκτός γραμμής της ελληνικής μόδας. Και κάπως έτσι πήγε έκτοτε. Η ελληνική κοινωνία στα 90ς αποκτηνωνόταν λατρεύοντας τον εαυτό της σαν όμορφο τενεκέ και πλούτιζε με εργασία των υποτιμημένων ρατσιστικά και ταξικά εργατών της. [7]

Δεν πρόκειται περί θεωρητικής αναλογίας. Η εξέλιξη του λάιφσταιλ παράλληλα με τις κλασικές βρώμικες υλικές συνθήκες που προέτασε ο κάθε εθνικός καπιταλισμός δεν αποτελούσε ελληνική ιδιαιτερότητα, αλλά συνέβαινε ταυτόχρονα σχεδόν σε όλο τον δυτικό κόσμο που είχε ανακηρυχθεί νικητής στη μάχη του κατά των κρατών του Υπαρκτού Σοσιαλισμού μέσα από τον Ψυχρό Πόλεμο. Την ίδια στιγμή, αυτή ήταν μια εποχή που ο δυτικός καπιταλισμός μπορούσε να πάρει μια ανάσα παραγωγικότητας εκμεταλλευόμενος τους εργάτες και τις εργάτριες του πρώην Ανατολικού Μπλοκ που συνέρρεαν κατά εκατομμύρια στις δυτικές οικονομίες. Τέλος, επρόκειτο για μια εποχή όπου στη μούρη των όσων ζούσαν στα 90ς έσκαγαν οι κατεστημένες εκδοχές όλων των αγώνων των 60ς και των 70ς: η ανάγκη για απόδραση από τον φορντισμό στην εργασία είχε απογίνει ανεργία και προνομακία αναδιαπραγμάτευση των εργασιακών όρων από πλευράς των αφεντικών· οι αντι-ιμπεριαλιστικές ευαισθησίες είχαν γίνει πολυδιάστατη εξωτερική πολιτική· η έμφαση στην αλλαγή της καθημερινότητας και της ζωής στο εδώ και τώρα είχε γίνει ακίνδυνο λάιφσταιλ και χίπικος εναλλακτικός καταναλωτισμός/τουρισμός· η κριτική στη μαζική κοινωνία είχε στρέψει το πράμα σε ατομικές ευθύνες και φιλοδοξίες σε μια εξίσου μαζική κοινωνία· η κριτική στα κόμματα και την ΕΣΣΔ απέγινε ΜΚΟ και φιλελευθερισμός· η οικολογική κριτική είχε γίνει Πράσινα κόμματα και πράσινη ανάπτυξη, υγιεινιστικός φασισμός και πάει λέγοντας. Ήταν μια παγκόσμια

[4] Επανάσταση και κοινωνική αλλαγή μέσω twitter; *DW*, 4.7.2014. Για το τελευταίο παράδειγμα βλ. την αφίσα της Μιγάδας «#MeToo, δηλαδή η καθημέρα μόνη της» που βγήκε τον Φεβρουάριο του 2021 και το αντίστοιχο κείμενο «Έργα και Ημέρες του #αντιεξιστικού μας κράτους» στο περιοδικό *Μιγάδα*, τ. 27 (Ανοιξη-Καλοκαίρι 2021).

[5] Βλέπε ενδεικτικά: Ο πόλεμος των trolls - Πώς ΣΥΡΙΖΑ και ΝΔ μάχονται στα... αλώνια του διαδικτύου, Β. Κανέλλης, *ΤΑ ΝΕΑ*, 20.5.2019 και Ο Άγνωστος Πόλεμος των Τρολ, *ΤΑ ΝΕΑ*, 11.10.2016. Αλλά και Τα τρολ του ΣΥΡΙΖΑ: Στρατολόγηση, υποχρεώσεις, επιθέσεις και το 0,60, *Παραπολιτικά*, 20.11.2018.

[6] Αυτά τα μαθαίνει καμιά αν αντέξει να φτάσει στη σελίδα 281 του βιβλίου *Η Ελλάδα στη Δεκαετία του '80*, του λεξικού των Βαμβακά-Παναγιωτόπουλου, Επίκεντρο, 2014.

[7] Μια πλούσια σε περιγραφές και εμπειρίες της δεκαετίας του 90 και τις συνέπειές της και στην αριστερά, μπορεί κανείς να διαβάσει τις εισηγήσεις των ανοιχτών συνελεύσεων με την υποστήριξη της *Federaction* (Χειμώνας 2005 – Καλοκαίρι 2006) και συγκεκριμένα την εισήγηση της ομάδας εργασίας με θέμα: «Ατομισμοί: Τα “Εγώ” που Κινούν τον Καπιταλιστικό Κόσμο».

«Μη δίνετε βήμα σε πράκτορες», αυτά τα «παιχνίδια» προκαλούν σύγχυση και «υπάρχουν ειδικοί για αυτό» έλεγε η έκδοση Anti-Media (συλλογή κειμένων για τις μεσολαβήσεις και την αυτονομία - «ενάντια στη σχέση Indymedia», εκδ. Αντι-σχολείο, 2008). Και για του λόγου το αληθές οι τακτικές αυτές, άνευ ίντερνετ, δουλεύονταν στο ελληνικό κράτος από τον μακρινό μεσοπόλεμο. Σε τουλάχιστον δύο περιπτώσεις μάλιστα «οι ειδικοί» έβγαλαν και βιβλία με γλαφυρούς τίτλους για να μας το κάνουν και λιανό αυτό που τυχόν υποψιαζόμασταν. Το 1940 ο «πατέρας» των μυστικών υπηρεσιών, Γιώργος Φεσσόπουλος, έβγαλε το βιβλίο *Η Υπηρεσία Πληροφοριών: Κατασκοπεία, Αντικατασκοπεία, Προπαγάνδα*. Και το 1960 ο «πατέρας» της ‘επιστημονικής αστυνομίας’, Νίκος Αρχιμανδρίτης, με πέρασμα από το Τμήμα Αλλοδαπών, έβγαλε το *Ψυχολογικός Πόλεμος, Κατασκοπεία και Αντικατασκοπεία* με ένα σικ εξώφυλλο με τον πολυμήχανο Οδυσσέα και τον Δούρειο Ίππο. Και ρωτάμε εμείς: τι άλλο ήταν οι περσινές και φετινές εκστρατείες τρομοκρατίας περί εκατόμβης πτωμάτων από τον ιό, περί μάσκας για να έχουμε την αίσθηση του κατεπείγοντος, περί εμβολίου χωρίς το οποίο δεν θα βεν πουθενά, περί ακροδεξιών αρνητών της μάσκας αν δεν ήταν «προπαγάνδα» και «ψυχολογικός πόλεμος»;

Στα αριστερά ο Π. Κωστόπουλος κάπου στα νιάτα του, στέλεχος της ΠΑΣΠ στο Παρίσι, ήταν από αυτούς που έσφιξαν το χέρι του Ανδρέα Παπανδρέου όταν προσγειώθηκε στην Ελλάδα λίγες μέρες μετά την πτώση της Χούντας, το καλοκαίρι του 1974. Μετά τη θητεία του με την παρέα της «Αλλαγής», έβγαζε από το 1987 το *ΚΛΙΚ*. Στο χαρακτηριστικό εξώφυλλο, δίπλα σε ανησυχίες περί καλής τηλεόρασης, εξωγήινων και αθεΐας, το *ΚΛΙΚ* φιλοξενεί αφιέρωμα στο MAYPO «το δυνατότερο χρώμα», βάζοντας την Σταρ Ελλάς του 1994 Ρέα Τουτουτζή να κάνει black-face.

*The revolution will not be brought to you by the Schaefer Award Theatre
And will not star Natalie Woods and Steve McQueen or Bullwinkle and Julia
The revolution will not give your mouth sex appeal
The revolution will not get rid of the nubs
The revolution will not make you look five pounds thinner, because
The revolution will not be televised, brother*

Αυτά έλεγε, μεταξύ άλλων, το 1970 ο Αμερικανός ποιητής, μουσικός και συγγραφέας Gil Scott-Heron στο ποίημά του *Revolution Will not be Televised*, εμπνεόμενος από το γνωστό ομώνυμο σύνθημα του κινήματος της Μαύρης Δύναμης τη δεκαετία του '60. Έκτοτε δεκάδες διασκευές ακολούθησαν. Ακούστε αυτό το ποίημα όταν πάτε σπίτι. Θυμηθείτε το, την επόμενη φορά που κάποιος γνωστός σας, θα σας πει να περάσετε το βράδυ σας βλέποντας βίντεο από τα μπάχαλα, τους φασίστες, την όποια μαλακία σεβρίζεται στο ψηφιακό αρχιπέλαγος.

[8] Διόλου αμελητέα θεωρούμε ήταν και η σχετική συζήτηση περί του λεγόμενου Εμφυλίου Πολέμου (1946-1949) σε κόλλυπος κοινωνικούς αλλά και των επαγγελματιών ιστορικών, με αφορμή τη συμπλήρωση τότε των 50 χρόνων από «τα γεγονότα». Ο εμφύλιος θεωρούνταν, σύμφωνα με τον ιστορικό Γ. Μαργαρίτη που συνοψίζει αυτή τη συζήτηση, ένας μάταιος πόλεμος, που δεν άξιζε να δοθεί, αποτέλεσμα συγκρούσεων που διέγειραν οι ξένοι εναντίον των Ελλήνων και, βέβαια, ότι παρήγαγε τσάμπα νεκρούς. Για κάποιους απ' τις κυρίαρχες τότε (και σήμερα) απολιτικές ερμηνείες του εμφυλίου πολέμου βλ. και Γ. Μαργαρίτης, *Ο Ελληνικός Εμφύλιος Πόλεμος*, τ. 1, κεφ. 1., Βιβλιόραμα, 2005.

[9] Το Θαυμαστό Φατσοβιβλίο: Επιτήρηση, Κοινωνικότητα και Τεχνολόγοι στο Facebook, περιοδικό *Antifa* τ. 25 (Ιούλιος 2011), σ. 14-15.

[10] Αντιπροσωπευτική των θεάρεστων παπαρολογιών περί της υπέροχης και ανεξάρτητης τεχνολογίας είναι και η παρακάτω δήλωση από τον Νίκο Δήμου: «Για μένα το πιο σημαντικό πνευματικό επίτευγμα των χρόνων μας δεν είναι το έργο τέχνης. Είναι το “έξυπνο” κινητό, στο οποίο συγκλίνουν όλες οι σύγχρονες επιστήμες και τεχνολογίες. Η ψηφιακή επανάσταση αλλάζει τον κόσμο όπως τον άλλαξε η ανακάλυψη της γραφής. Αποτέλεσμα αιχμής: το έξυπνο κινητό: όλη η επικοινωνία, όλη η γνώση και όλη η τέχνη στην τσέπη μας», στο «Φιλελευθερισμός χωρίς δικαιοσύνη είναι ασυδοσία», *Νέο Πλανόδιον*, τ. 3, καλοκαίρι-φθινόπωρο 2015, σ. 181.

[11] Αντιθέτως, από τη δική μας εμπειρία στα φόρουμ, σάιτ και τσατ, αυτά λειτουργήσαν ως εξής: α) για να διευκολύνουν τους σκοτωμούς μεταξύ μας («γιατί το πες αυτό;», «Πώς το πες αυτό;», «Δεν εννοούσα αυτό» κτλ), β) για να διαπιστώνουμε πώς οι πρόην σύντροφοί μας, μας ρουφιάνευαν σε φόρουμ, ντιμίντια και ηλεκτρονικές λίστες, γ) για να βλέπουμε και να συγχυζόμαστε με τους τεχνοσκακατεμένους και μετά να χάνουμε χρόνο μαζί τους, πέφτοντας βλακωδώς σε μπιανανόφλουδες και δ) για να πατάμε κουμπιά που μετά μετανιώσαμε. Και πιστεύουμε βέβαια ότι αυτές δεν είναι αποκλειστικά δικές μας εμπειρίες.

[12] Βλ. και Αφήστε Χίλια Χάσταγκ ν' Ανθίσουν!, *antifa beat*, τ. 14 (Ανοιξη 2021).

[13] Η Υγεία και η Πρόοδος ενός Άρρωστου Κόσμου, *Antifa Negative*, Δεκέμβριος 2020.

διαδικασία που αποτέλεσε το οικονομικό, κοινωνικό, πολιτισμικό και πολιτικό υπόβαθρο των αναδυόμενων ατομισμών, των «Εγώ» που θα γέμιζαν τον σύγχρονο κόσμο έκτοτε. Εκεί, στις δεκαετίες του 80 και του 90 στρώθηκε το καλί της νέας εθνικής συναίνεσης και τα σημάδια ήταν μπόλικα και στην Ελλάδα: το ότι ο καθένας είναι σημαντικός σαν Εγώ και πιθανόν να ανελιχθεί σε μια «ζωή με σημασία» τεταρτίστηκε και επικροτήθηκε στον δοκιμαστικό σωλήνα των ριάλιτι· η ανάρτηση ελληνικής σημαίας στο μπλουζάκι και στο μπαλκόνι δεν ήταν πια ιδιον των φασιστών και των μπάτσων αλλά εξημερώθηκε μέσω του ποπ εθνικισμού της Παπαρίζου, της εθνικής ομάδας ποδοσφαίρου και των Ολυμπιακών Αγώνων· οι φασίστες κρύφτηκαν έτσι πίσω από την ελληνική πλειοψηφία που άφηνε τα πογκρόμ του 2004 και του 2011 να γίνονται χαλαρά στην αυλή της και εν τέλει, η ελληνική κοινωνία έγινε, πάντα με τη βοήθεια της αριστερής πανεισιθημιακής κοινότητας, μια «τεχνητά αταξική κοινωνία» με γενναίες στρώσεις «πολιτισμού», ενός πολιτισμού που, στην τελική, θεωρούσε ότι το να ασχολείται με «τα πολιτικά», πέραν του ανώφελου, ήταν και χάσιμο χρόνου από το χτίσιμο της καριέρας σου. [8]

Δουλεύει τελικά όμως το κλικ; (Για την Υπερέσπιση της Πολιτικής)

Αν φτάσατε ως εδώ σε αυτό το κείμενο, πρέπει να πούμε και κάτι τελευταίο. Δεν θα εκθειάσουμε τις ηθικές, ψυχικές και πνευματικές όψεις της συλλογικής, αυτοοργανωμένης και αντιεραρχικής κατά πρόσωπο ζωής των αυτόνομων ομάδων. Κι αυτό όχι γιατί δεν υπάρχουν και αυτές, αλλά γιατί άμα δεν τις ζήσει κανείς, δεν τις καταλαβαίνει. Είναι μία ατομική επιλογή σε κάθε περίπτωση και, κατά τη γνώμη μας, και ζήτημα ανάγκης, όχι πολυτέλειας. Εξάλλου δεν υπάρχει και κάτι να «εκθειάσουμε» από την άποψη ότι τα οφέλη του να σκέφτεσαι και να επεξεργάζεσαι τις σκέψεις σου μαζί με άλλους σε τακτική, εβδομαδιαία βάση είναι μια διαδικασία πάντοτε μοχλοσπινόμενη με εκνευρισμούς, συμβιβασμούς, ικανότητα συνεργασίας και συνύπαρξης (που επίσης τακτικά δοκιμάζεται), απογοητεύσεις και, γενικά, τρομερή προσπάθεια να ανέχεσαι τα χνώτα του άλλου σε έναν κόσμο που όλα μας προτρέπουν να ζήσουμε μόνοι μας, να σκεφτόμαστε μόνοι μας, να αγαπάμε και να φροντίζουμε τον εαυτό μας, να περνάμε καλά κτλ. Τώρα λοιπόν το τελευταίο που θέλουμε να θίξουμε εδώ, σαν καλοί πρακτικιστές που είμαστε, είναι ότι η τάχα «τσατ-επικοινωνία», «σκάιπ-συνέλευση» και «φέιςμπουκ-κίνημα» πολύ απλά δεν δουλεύει. Αυτό δεν είναι πολιτική, αλλά η καρικατούρα της.

α) Οι αντίπαλοι μας (το κράτος και τα εθνικά του αφεντικά) δεν δουλεύουν μέσω σκάιπ πάνω μας: οι μπάτσοι, οι στρατοί, οι υγειονομικές τους επιτροπές, η γραφειοκρατία δεν βασίζονται ποτέ στο σκάιπ για να κάτσουν στο σβέρκο μας. Η υλικότητα του ελέγχου τους στις ζωές μας εκφράζεται στο καπιταλιστικό οικονομικό σύστημα μέσω του πράγματος που λέγεται «μισθός» και της αγοραστικής του δύναμης μέσω του πράγματος που λέγεται «εμπορεύματα» για να αποκτήσουμε το πράμα που λέγεται «επιβίωση». Ε ας μην πούμε τώρα και τα πιο εύκολα: για την υλικότητα των φυλακών και των ψυχιατρείων, του ελέγχου της πιάτσας της πρέζας και του πώς και αν θα μπορεί κανείς να κυκλοφορήσει στην πόλη: τις άλλες στιγμές που εμφανίζεται το κράτος στη δημόσια και ιδιωτική σφαίρα κάποιων από εμάς. Αλλά εφόσον οι αντίπαλοι μας δουλεύουν εναντίον μας εκτός σκάιπ, έτσι πρέπει να δουλέψουμε κι εμείς εναντίον τους.

Γιατί, στην τελική, τα «ναρκωτικά» με τα οποία μας ταΐζουν, ότι τάχα «το μέσο είναι το μήνυμα», δεν τα «πίνουν» οι ίδιοι. Όπως είπαμε και πριν, το μέσο όχι απλά δεν είναι το μήνυμα, αλλά είναι η διπλά και τριπλά επενδυμένη με δυσκολίες χειροτέρευση μιας ήδη δύσκολης

επικοινωνίας προτού καν υπάρξουν οθόνες. Το να θεωρείς ότι το μέσο επικοινωνίας είναι «η επικοινωνία» δεν αποτελεί παρά ένα ακόμα στάδιο του τι έχουμε πάθει μέσα στους δυο τελευταίους αιώνες (αλλοτρίωση, θα λεγόταν κάποτε). Να μετράς δηλαδή την επικοινωνία με χρόνο, λέξεις και ανταπόδοση. Να κάνεις αλγόριθμο την κοινωνικότητα «μέσω απλών δυαδικών εντολών αποδοχής/απόρριψης: μου αρέσει ή δεν μου αρέσει». [9] Και μπορεί σε πολιτισμικό επίπεδο αυτό το πράμα να το έχουν πάθει (να το έχουν θελήσει στην ουσία) ατομικά και τα αφεντικά –καπιταλιστική εξάλλου είναι και η ρημάδα η τεχνολογία, δεν υπάρχει «η τεχνολογία» έτσι αφηρημένα [10]– αλλά ας μη γελιόμαστε: ο κόσμος γυρίζει με βάση αυτές τις παλιές αξίες: την εργασία, την υποτίμησή μας, τις δυνατότητες της βίας που μπορεί να ασκηθεί ή ασκείται πάνω μας με βάση παλιές και νέες ιεραρχίες, έμφυλες, φυλετικές, αρτιμέλειες κτλ.

β) Το πράμα δεν δουλεύει όμως και για δικό μας λογαριασμό. Πώς θα δει κανείς την γκριμάτσα του συντρόφου απέναντι στην καινούργια πρόταση για αφίσα; Πώς θα αξιολογήσει καμιά τι σιωπή ή τη βοή αμχανιάς ή συναίνεσης που ακολούθησε την άλλη πρόταση για κείμενο ή το τάδε σημείο οργάνωσης της δεινά δράσης; Αλλά και πλην των σιωπών και των μορφασμών, πώς θα εξακριβωθεί ο τόνος της φωνής κάποιος ή η μονολεκτική απόκριση κάποιου άλλου; Πώς θα τριφτούν στην τελική οι χειρονομίες, οι γλώσσες και τα λόγια των δεκάδων ή εκατοντάδων για να προκύψει αυτό που λέμε πολιτική τάση; Τα ζητήματα αυτά, όπως και η εμπιστοσύνη μας στις οθόνες μας, δεν είναι τεχνικά· αντιθέτως είναι ζητήματα πολιτικής φύσης, είναι πολιτικά. Έχουν προκύψει και έχουν έρθει στα χέρια μας μέσα από μια παράδοση κοντά δυο αιώνων που οι από τα κάτω κάνουν συνελεύσεις, μαθαίνουν να μιλάνε όχι ο ένας πάνω στον άλλον αλλά να περιμένουν τη σειρά τους, δεν «ξερνάνε» ό,τι και αν σκέφτονται, έχουν υπόψη τους το τι ειπώθηκε σε προηγούμενες συνελεύσεις και προσαρμόζονται αναλόγως βάσει της κλωρίδας και της πανίδας μιας συνέλευσης-δομής την οποία γνωρίζουν όλο και καλύτερα, ξέρουν που να ψάξουν για να δουν τι έλεγαν πέτσι και πριν δέκα χρόνια και να το ενισχύσουν ή να το αλλάξουν, έχουν βασικά έναν χώρο με αντικριστά καθίσματα και βλέμματα στα οποία να εκτεθούν και να βρεθούν υπόλογοι. Ε, με ίντερνετ τέτοια πράματα δεν γίνονται! [11]

Ο δρόμος για την Κόλαση, στρωμένος με τεχνικές προόδους

Είπαμε ότι είμαστε καχύποπτοι απέναντι στα ζητήματα που εμφανίζονται ως απλώς «τεχνικά», γιατί δεν πιστεύουμε στην απλώς «τεχνολογία»· αντιθέτως, εστιάζουμε στο τι τρέχει «πολιτικά» στο «τεχνικό». Όπως ακριβώς συνέβη ιστορικά, ο έλεγχός μας να περνάει για «ελευθερία».

Είπαμε ότι είμαστε καχύποπτες απέναντι στις «ευκολίες» γιατί εμείς καταλαβαίνουμε ότι ο κόσμος κινείται με ταξική πόλωση, διακρατικούς ανταγωνισμούς, εθνικές, ρατσιστικές, πατριαρχικές, σεξουαλικές και άλλες ιεραρχίες. Είπαμε ότι για τέτοιους λόγους αποφεύγουμε να υποτιμούμε το κράτος και τον ντόπιο καπιταλισμό, τα πεδία οργάνωσης δηλαδή των τομών αυτού του κόσμου.

Είπαμε τέλος ότι με βάση τη δική μας εμπειρία, η φάση-κλικ δεν δουλεύει για λογαριασμό μας και ίσα-ίσα καταστρέφει την όποια συλλογική εργασία καταθέτουμε, η οποία απαιτεί μια επίπονη διαδικασία και όχι μια δραματική χειρονομία. Είπαμε ότι το «σένασ παρόν» δεν αντικαθιστά την πολιτική οργάνωση και μας ρίχνει συνεχώς πάνω σε ντουβάρια τάχα απρόβλεπτων απογοητεύσεων, έναν βούρκο καταθλιπτικής λήθης και έναν μανιακό θνησιγενή ενθουσιασμό. Δεν μας αξίζουν τέτοια πράγματα.

Μέσα στον τελευταίο χρόνο είδαμε κι άλλους ανθρώπους

σαν κι εμάς να νιώθουν το αδιέξοδο της έκφρασης μέσα στα στεγανά του περικλειστού διαδικτύου, που παρουσιάζεται σαν αχανής θάλασσα απόψεων και εμπειριών αλλά κατά βάση είναι κάτι μεταξύ των τεράτων από το 1984 του Όργουελ και τη Δίκη του Κάφκα. Ήταν κατά κύριο λόγο όσοι και όσες έπιασαν πλατείες και καβάζες, αντί για πληκτρολόγια και ποντίκια. Άνθρωποι που έχουν αρχίσει να αμφιβάλουν για το κατά πόσο αυτό που βιντεοσκοπείται ή τραβιέται φωτογραφία είναι το αληθινό. Άνθρωποι που δεν γουστάρουν κορδελίτσες στο προφίλ του φουμπου, που δεν γουστάρουν χάσταγκ. Άνθρωποι που έχουν στόρι, χωρίς να έχουν ίνσταγκραμ. Άνθρωποι που διαισθάνονται, αν δεν το γνωρίζουν ήδη καλά, ότι η τρομερή διαμάχη μεταξύ δεξιών εφημερίδων και αριστερών social media δεν είναι παρά καυγάς για τον τρόπο με τον οποίο το κράτος θα κάνει το μυαλό μας πουρέ. [12]

Είναι σε αυτό το κοινωνικό πλαίσιο που μας ενδιαφέρει η κριτική στα μέσα κοινωνικής δικτύωσης και την εισαγωγή των οθονών στην πολιτική: να τις αντιληφθούμε σαν άλλον έναν κρίκο της πειθάρχησης και του ελέγχου μας σε καιρούς τέτοιους, επισφαλείς και ταραγμένους, που η κρατική γραμμή χρειάζεται να ακούγεται 'καμπάνα', χωρίς αποκλίσεις, και εμείς χρειάζεται να είμαστε προσεκτικοί. Το πράγμα προφανώς δεν έχει να κάνει μόνο με την τεχνολογία, λοιπόν, ως τέτοια· όπως άλλοτε, το θέμα είναι το πέρασμα της γραμμής στα κατώτερα στρώματα και η ευθυγράμμιση του κοινωνικού συνόλου, είτε αυτό γινόταν με tabloids στην Αγγλία του τέλους του 19ου αιώνα είτε με «έξυπνα κινητά» που βάζουν 'όλη την επικοινωνία και όλη τη γνώση στην τσέπη μας' σήμερα. Και το δικό μας επίδικο είναι ακριβώς αντίστοιχο: με οθόνες ή χωρίς η κρατική γραμμή να σπάσει! Τηρουμένων των αναλογιών του μεγέθους μας και της διάδοσης του λόγου μας, μπορούμε να αναλάβουμε το ελάχιστο μερτικό μας προς μια τέτοια κατεύθυνση. Γι' αυτό επιλέγουμε την οργάνωση σε αυτόνομες ομάδες.